Studia Philosophiae Christianae
UKSW
62(2026)1

SŁAWOMIR LECIEJEWSKI

Sprawozdanie z 18. Warsztatów Filozofii Przyrody Sekcji Filozofii Przyrody i Nauk Przyrodniczych Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, Gniezno, 12-15.06.2025 r.

Streszczenie. 18. Warsztaty Filozofii Przyrody odbyły się w dniach 12-15 czerwca 2025 roku w Gnieźnie, w budynku Centrum Edukacyjno-Formacyjnego Archidiecezji Gnieźnieńskiej im. św. Wojciecha. Organizatorem cyklu corocznych warsztatów jest Sekcja Filozofii Przyrody i Nauk Przyrodniczych Polskiego Towarzystwa Filozoficznego. Wśród ponad dwudziestu uczestników Warsztatów znaleźli się przedstawiciele kilkunastu ośrodków naukowych z Krakowa, Lublina, Łodzi, Poznania, Szczecina, Torunia, Warszawy, Zielonej Góry, zajmujący się w ramach swojej pracy naukowej filozofią przyrody i filozofią nauk przyrodniczych.

Słowa kluczowe: Warsztaty Filozofii Przyrody; filozofia przyrody; Sekcja Filozofii Przyrody i Nauk Przyrodniczych Polskiego Towarzystwa Filozoficznego

18. Warsztaty Filozofii Przyrody odbyły się w dniach 12-15 czerwca 2025 roku w Gnieźnie, w budynku Centrum Edukacyjno-Formacyjnego Archidiecezji Gnieźnieńskiej im. św. Wojciecha. Organizatorem cyklu corocznych warsztatów jest Sekcja Filozofii Przyrody i Nauk Przyrodniczych Polskiego Towarzystwa Filozoficznego. Wśród ponad dwudziestu uczestników Warsztatów znaleźli się przedstawiciele kilkunastu ośrodków naukowych z Krakowa, Lublina, Łodzi, Poznania, Szczecina, Torunia, Warszawy, Zielonej Góry, zajmujący się w ramach swojej pracy naukowej filozofią przyrody i filozofią nauk przyrodniczych. Referaty wygłosiło trzynaście osób. Po każdym z nich następowała dyskusja, w trakcie której uczestnicy zadawali pytania, wygłaszali komentarze, a czasami podejmowali polemikę z tezami wygłaszanymi przez autora referatu. Wszystkie wystąpienia można podzielić na pięć grup tematycznych.

W pierwszej z nich znalazły się trzy referaty, dotyczące filozoficznego dorobku dwóch badaczy bardzo ważnych dla środowiska filozofii przyrody w Polsce, tj. ks. prof. Zygmunta Hajduka oraz ks.

prof. Michała Hellera. Dr hab. Zbigniew Wróblewski (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II) wygłosił referat zatytułowany *Zygmunt Hajduk – filozof „meta"*, dr hab. Wojciech Grygiel (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie) referat *Hellera zmagania z tomizmem: na ile tomistyczna jest teologia nauki?* a mgr Bartosz Łosicki (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II) – *Sens Wszechświata w ujęciu Michała Hellera*.

Z. Wróblewski zaprezentował rozbudowany i wieloaspektowy przegląd badań filozoficznych ks. Zygmunta Hajduka (1935 - 2025), który stał się wstępem do części wspomnieniowej. W tej części głos zabierali obecni na Warsztatach współpracownicy oraz wychowankowie ks. prof. Zygmunta Hajduka.

W. Grygiel analizował relację między teologią nauki Michała Hellera a tradycją tomistyczną. Podkreślał, że Heller, wychowany w duchu tomizmu, stworzył koncepcję teologii nauki jako interdyscyplinarnego programu integrującego naukę i teologię, ukazującego naukę jako jedno z wcieleń racjonalności i przedmiot refleksji teologicznej. W dalszej części wystąpienia przekonywał, że choć odrzuca on tomizm jako system filozoficzny, zachowuje jego kluczowe intuicje – zwłaszcza doktrynę stworzenia i przekonanie o poznawalności świata jako dzieła rozumu Bożego. Teologia nauki Hellera, podobnie jak tomizm, dąży do ukazania jedności prawdy, lecz czyni to w świetle współczesnej nauki, z wykorzystaniem metod formalnych i matematycznych oraz z akcentem na apofatyczny wymiar poznania. Tym samym, mimo różnic metodologicznych, teologia nauki Hellera jawi się jako nowoczesna kontynuacja tomistycznej wizji racjonalnego, stworzonego i poznawalnego świata.

B. Łosicki swój referat zaczął od konstatacji, że sens Wszechświata według Hellera można uchwycić jedynie w perspektywie całościowej, ponieważ cały kosmos stanowi ślad Boskiego Logosu – Sensownej Myśli, która przenika rzeczywistość. Logos objawia się w nauce jako empiryczno-dedukcyjna metoda poznania, w filozofii jako racjonalność świata, a w teologii jako Druga Osoba Trójcy Świętej.

Racjonalność człowieka, będąca odbiciem Boskiej Świadomości, umożliwia mu uczestnictwo w dziele nadawania światu sensu. Wybór racjonalności jest więc nie tylko aktem poznawczym, lecz także moralnym – oznacza współpracę z Boskim zamysłem i dążenie ku dobru, podczas gdy jej odrzucenie prowadzi do wprowadzenia zła o wymiarze kosmicznym.

W drugiej grupie wystąpień znalazły się referaty odnoszące się do relacji filozofia przyrody a sztuczna inteligencja oraz filozofia przyrody a ekologia chrześcijańska: dr hab. Piotr Bylica (Uniwersytet Zielonogórski), *Argument z rozumu przeciwko naturalizmowi a sztuczna inteligencja*; dr Jarosław Janowski (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie), *Znaczenie rozwoju sztucznej inteligencji dla filozofii przyrody – poszukiwanie wzajemnych interakcji*; dr Stanisław Jaromi (Ruch Ekologiczny św. Franciszka z Asyżu), *Prezentacja nowych publikacji o ekologii chrześcijańskiej.*

P. Bylica przekonywał, że argument z rozumu przeciwko naturalizmowi wskazuje na szereg warunków związanych z aktywnością umysłową, jakie muszą być spełnione, by można było mówić o poznawczej ważności naszych aktów poznawczych. Warunki te według zwolenników tego argumentu nie są spełnione, jeśli naturalizm jest prawdziwy, a jednocześnie naturalista musi je przyjmować, jeśli chce głosić, że naturalizm jest stanowiskiem poznawczo uprawnionym, w szczególności ugruntowanym w ustaleniach nauk przyrodniczych. W wystąpieniu rozważania nad argumentem z rozumu przeciwko naturalizmowi rozszerzone zostały o kwestię aktów poznawczych sztucznej inteligencji. W szczególności według autora referatu pojawia się tu problem spełnienia przez sztuczną inteligencję tych warunków wiarygodności aktów poznawczych, które dotyczą intencjonalności, jedności świadomości i przyczynowości mentalnej.

J. Janowski zauważył, że dynamiczny rozwój sztucznej inteligencji i jej rosnące zastosowanie w naukach przyrodniczych skłania do refleksji nad możliwością wykorzystania AI w filozofii przyrody. Autor referatu podjął próbę analizy charakteru i wartości poznawczej

interakcji między AI a filozofią przyrody, pytając, czy taka współpraca jest możliwa i owocna. Ze względu na interdyscyplinarny status filozofii przyrody – sytuującej się między naukami empirycznymi a refleksją filozoficzną – rozważania te obejmą również analizę sposobów, w jakie AI funkcjonuje w obu tych obszarach, przy zachowaniu ich metodologicznej odrębności.

S. Jaromi w swoim wprowadzeniu do omówienia nowych publikacji o ekologii chrześcijańskiej (*Czyńcie Ziemię kochaną! Ekologia integralna w perspektywie franciszkańskiej*; *Patron ekologów*; *Kościół w dobie antropocenu*; *Laudate Deum. Papieża Franciszka walka o klimat*) przekonywał o aktualności przesłania *Pieśni słonecznej* św. Franciszka z Asyżu oraz orędzia franciszkańskiego we współczesnym świecie w 10. rocznicę podpisania encykliki *Laudato si'*.

Trzecią grupę wystąpień stanowiły referaty dotyczące filozoficznych aspektów ewolucjonizmu: dr Andrzej Zykubek (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), *O czym rozmawiają organoidy? Czym jest inteligencja organoidalna?*; dr Tomasz Perz (Akademia Nauk Stosowanych Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Szczecinie), *Realizacja wolności ludzkiego bytowania*; dr hab. Krzysztof Kilian (Uniwersytet Zielonogórski), *Darwin wobec zarzutów stawianych mu przez zwolenników ID*.

A. Zykubek swój referat na temat inteligencji organoidalnej rozpoczął od prezentacji aktywności ludzkiego mózgu (nagrań EEG studentów). Szybko jednak przeszedł do głównego tematu swojego wystąpienia, tj. do organoidów mózgowych, czyli miniaturowych, hodowanych in vitro struktur przypominających narządy. W dużej mierze wystąpienie koncentrowało się na implikacjach etycznych i bioetycznych związanych z tymi strukturami, zwłaszcza w kontekście ich potencjalnej świadomości lub zdolności do odczuwania. Prelegent wyjaśniał, że nowoczesna perspektywa organoidów, sięgająca 2013 roku w kontekście organoidów mózgowych, pozwala na

ich wykorzystanie w medycynie spersonalizowanej oraz jako modele testowe w badaniach biomedycznych (np. w badaniu infekcji wirusowych).

T. Perz w swoim referacie odnosił się do tezy Andrzeja Grzegorczyka dotyczącej wyjątkowości gatunku *Homo sapiens* na tle innych form życia. Przywoływał schemat pojęciowy tego filozofia, który umożliwia metodologicznie poprawne ujęcie istoty człowieczeństwa, łącząc refleksję filozoficzną z danymi nauk przyrodniczych, przy jednoczesnym unikaniu rozdziału między rozumem a przeżywaniem wartości. Jego koncepcja, oparta częściowo na wynikach etologii, stanowi próbę zbliżenia dyskursu humanistyczno-fenomenologicznego i przyrodniczego. Referent skonkludował, że choć dokonania Grzegorczyka w antropologii nie dorównują wpływem jego pracom z logiki matematycznej, to jednak jego ujęcie człowieczeństwa oparte na faktach empirycznych ma znaczący potencjał rozwojowy.

K. Kilian zauważył, że Darwinowi stawiano wiele zarzutów m.in., że: jego postępowanie było nienaukowe; ignorował fakty; nie miał właściwego wykształcenia do zaproponowania teorii wyjaśniającej powstanie i rozwój życia; popełniał poważne błędy natury metodologicznej; korzystał z metafizycznych idei przy wyjaśnianiu mechanizmów rozwoju życia. Celem jego wystąpienia było podważenie tych zarzutów i pokazanie, że brytyjski przyrodnik był typowym przedstawicielem swojej epoki – uprawiał naukę wedle takich standardów, które sam uznawał za najlepsze.

Czwarta grupa wystąpień poświęcona została problemom relacji nauka-religia analizowanym z perspektywy filozofii przyrody: dr Piotr Sękowski (Uniwersytet Łódzki), *Błędne pojęcie błędnego koła u Michała Chaberka OP*; mgr Jakub Płoski (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie), *Filozofia i teologia naturalna Josepha Granvilla – między wczesnonowożytnym eksperymentalizmem a tradycją neoplatońską*; z przyczyn niezależnych od organizatorów nie odbył się zaplanowany w tej części referat lic. Mileny Żydek

(Uniwersytet Warszawski), *Pojęcie naturalności w metafizyce a dociekania naukowe*.

P. Sękowski w ramach swojego referatu analizował zarzut błędnego koła, który Michał Chaberek OP stawia różnym teoriom naukowym i filozoficznym w książce *Wiedza a ewolucja* (2024). Autor wskazuje, że Chaberek błędnie rozumie naturę błędnego koła, utożsamiając wszelką kolistość rozumowania z błędem logicznym. Tymczasem, zgodnie z ustaleniami logiki, błędne koło jest błędem uzasadniania (a nie rozumowania jako takiego) i stanowi szczególny przypadek *petitio principii*. Wystąpienie miało na celu pokazanie, że zarzuty Chaberka wobec naturalizmu, teorii wielu światów czy wyjaśnień ewolucyjnych wynikają z nieporozumienia pojęciowego, gdyż w rzeczywistości wskazywane przez niego „błędne koła" nie naruszają zasad poprawnego rozumowania ani wyjaśniania naukowego.

J. Płoski swoje wystąpienie poświęcił filozofii i teologii naturalnej Josepha Glanvilla (1636–1680), angielskiego teologa i filozofa, który bronił nowożytnej, eksperymentalnej filozofii przyrody przed krytyką ze strony zarówno arystotelików i racjonalistów, jak i teologów. Glanvill dążył do zintegrowania nauk empirycznych z tradycją metafizyczno-teologiczną, czerpiąc inspirację z platonizmu z Cambridge (m.in. Henry More, Ralph Cudworth, John Smith) oraz z refleksji nad wpływem grzechu pierworodnego na ludzki aparat poznawczy. W swoich pismach, zwłaszcza w *Plus Ultra* (1668), przedstawiał nową filozofię przyrody jako część klasycznej teologii naturalnej, starając się nadać jej metafizyczne i duchowe znaczenie. Referent podkreślił, że choć jego próby uniwersalnej syntezy nie odegrały kluczowej roli w dalszym rozwoju nauki, stanowią one cenne świadectwo intelektualnych przemian epoki Rewolucji Naukowej i ukazują, jak idee neoplatonizmu współtworzyły duchowe zaplecze nowej nauki.

Ostatni blok tematyczny poświęcony został filozofii nauk przyrodniczych: dr hab. Jan Czerniawski (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie), *Mikroskop Heisenberga a natura pomiaru kwantowego*; dr hab. Sławomir Leciejewski (Uniwersytet im. Adama

Mickiewicza w Poznaniu), *Filozofia eksperymentu w świetle nowego eksperymentalizmu*.

J. Czerniawski w swoim referacie dotyczącym interpretacji kopenhaskiej mechaniki kwantowej przypomniał, że zgodnie z nią stan cząstki przed pomiarem jest kombinacją możliwości, a sam pomiar aktualizuje jedną z nich. Referent wskazywał jednak, że klasyczne ilustracje tego poglądu, jak „Mikroskop Heisenberga", zakładają wbrew tej interpretacji istnienie dobrze określonych wartości pędu i położenia przed pomiarem. Podobne wnioski wynikają z analizy pomiaru spinu cząstki w kierunku, który nie odpowiada jej stanowi własnemu. W konsekwencji Czerniawski dowodził, że pomiar kwantowy nie tyle aktualizuje nieokreślony stan, ile go modyfikuje, co podważa tradycyjne rozumienie procesu pomiaru w mechanice kwantowej.

S. Leciejewski podzielił swoje wystąpienie na dwie części. Pierwsza poświęcona została eksperymentalizmowi, w której omówił historię filozoficznej refleksji nad eksperymentem oraz współczesny eksperymentalizm. W drugiej części zreferował najnowszą odsłonę filozofii eksperymentu, jakim jest nowy eksperymentalizm w wersji zaproponowanej przez trzech filozofów: Iana Hackinga, Allana Franklina oraz Petera Galisona. W podsumowaniu referatu pojawił się ważny postulat, by filozofia eksperymentu została rozszerzona o refleksję nad epistemologicznymi konsekwencjami cyfryzacji, automatyzacji i algorytmizacji badań naukowych (referent zapowiadał, że tego typu rozważaniom zostanie poświęcona jego książka *Filozofia eksperymentu wspomaganego komputerowo*).

W trakcie Warsztatów podsumowano działalność Sekcji Filozofii Przyrody i Nauk Przyrodniczych PTF w latach 2023-25, wyrażono podziękowanie odchodzącym członkom Zarządu oraz dokonano wyboru nowych członków Zarządu Sekcji FPiNP PTF: przewodniczącego (Sławomir Leciejewski), wiceprzewodniczącego (Wojciech Grygiel) i sekretarza (Radosław Kazibut) na lata 2025-27.

Na zakończenie Warsztatów odbyła się prezentacja działalności naukowej w poszczególnych ośrodkach. Reprezentanci przedstawili sprawozdania ze swojej działalności w obszarze naukowym, dydaktycznym i popularyzującym filozofię przyrody i nauk przyrodniczych. Ta część Warsztatów stała się okazją do wymiany informacji o aktualnie prowadzonych i planowanych badaniach naukowych. Omówione zostały także inicjatywy wydawnicze oraz ustalono, że kolejne 19. Warsztaty Filozofii Przyrody odbędą się w maju 2026 roku.

OŚWIADCZENIA

Finansowanie badań: Niniejsza publikacja nie otrzymała żadnego zewnętrznego wsparcia finansowego.

Oświadczenie właściwej komisji etycznej: Nie dotyczy.

Oświadczenie o dostępności danych: Nie dotyczy.

Podziękowania: Nie dotyczy.

Deklaracja narzędzi AI: Autor oświadcza, że w przygotowaniu niniejszego manuskryptu nie korzystał z narzędzi sztucznej inteligencji.

Konflikt interesów: Autor deklaruje brak konfliktu interesów.

REPORT ON THE 18TH WORKSHOP IN THE PHILOSOPHY OF NATURE (PHILOSOPHY OF NATURE AND NATURAL SCIENCES SECTION OF THE POLISH PHILOSOPHICAL SOCIETY), GNIEZNO, JUNE 12-15, 2025

Abstract. The 18th Workshop in the Philosophy of Nature took place on June, 12-15 2025 at the St. Adalbert Educational and Formational Center of the Archdiocese of Gniezno. The series of annual workshops is organized by the Philosophy of Nature and the Natural Sciences Section of the Polish Philosophical Society. Participants included representatives of several academic centers from Kraków, Lublin, Łódź, Poznań, Szczecin, Toruń, Warsaw, and Zielona Góra, all engaged in research in the philosophy of nature and the philosophy of the natural sciences.

Keywords: Philosophy of Nature Workshop; philosophy of nature; Philosophy of Nature and Natural Sciences Section of the Polish Philosophical Society

SŁAWOMIR LECIEJEWSKI
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Filozoficzny
(Adam Mickiewicz University Poznań, Faculty of Philosophy)
https://orcid.org/0000-0002-3691-0714
slaaw@amu.edu.pl

https://doi.org/10.21697/spch.2026.62.S.01

Tekst jest udostępniany na zasadach licencji Creative Commons (CC BY-ND 4.0 Międzynarodowe).

Zgłoszono: 31/10/2025. Zrecenzowano: 24/01/2026. Zaakceptowano do publikacji: 18/02/2026.